

ธรรมกับประชาธิปไตย

พระธรรมสิงหบุราจารย์

H20001

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงมีพระราชปณิธานว่า*

คิดถึงพ่อพ่ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่คู่พระศาสนา
พุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตริย์	พระศาสนาฝากไว้ให้คู่กัน

(* พระราชปณิธานของพระเจ้าตากสินมหาราช จากจารึกในศาลพระเจ้าตากสินมหาราช วัดอรุณราชวราราม)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตั้งปณิธานไว้ว่า**

ตั้งใจจะอุปถัมภ์	ยอยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา	รักษาประชาชนและมนตรี

(** ในพระราชนิพนธ์ “นิราศท่าดินแดง”)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคิดเอาสถาบันหลักทั้ง ๓ มาเป็นสัญลักษณ์ในธงไตรรงค์* ดังที่ได้พระราชนิพนธ์ เรื่อง “เครื่องหมายแห่งไตรรงค์” (ดุสิตสมิต ฉบับพิเศษ ๒๔๖๑ : ๔๒) ดังนี้

(ภาพย่น ๑๖)

ขอรำจำพันบรรยาย	ความคิดเครื่องหมาย
สีแห่งทั้งสามงามถนัด	
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์	หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคุ้มจิตใจ	
แดงคือโลหิตเราไซรั	ซึ่งยอมสละได้
เพื่อรักษาชาติศาสนา	

น้ำเงินคือสีโสภาค	อันจอมประชา
ธ โปรดเป็นของส่วนองค์	
จัดริ้วเป็นทิดไตรรงค์	จึงเป็นสีธง
ที่รักแห่งเราชาวไทย	
ทหารอวดร่นำไป	ยงยุทธวิชัย
วิชาติก็ชูเกียรติสยาม	

แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างสถาบันชาติ ศาสนา และมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นปัจจัยอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จึงนำมาผนวกกันเป็นสัญลักษณ์ **ธงไตรรงค์**

(* พ.ศ. ๒๔๖๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ตรา พ.ร.บ. ให้ใช้ธงไตรรงค์เป็นธงชาติแทนธงรูปช้างสีขาบบนพื้นสีแดง ซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒)

การเมือง – เรื่องธรรม : ธรรมกับประชาธิปไตย

การพัฒนาทางการเมืองมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนมาก การขัดแย้งทางการเมือง แม้จะเกิดเพียงระยะสั้น ๆ แต่ก็อาจจะกระทบกระเทือนทั้งภายในประเทศจนถึงต่างประเทศ และกระทบกระเทือนทั้งทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางศาสนา เพราะฉะนั้นคนที่เข้ามาดำเนินการในการเมืองจะต้องมี “ธรรม” กำกับอยู่ด้วยเสมอ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมสำหรับผู้ปกครองประเทศไว้เป็นอันมาก

ผู้ที่ใช้อำนาจทางการเมือง แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คนกลุ่มนี้เป็นคนละบุคคลที่เสียสละตนเอง ทนความเหนื่อยยาก
อาสาสมัครมาทำงานให้แก่ชาติบ้านเมือง พื้นฐานสำคัญของท่านเหล่านี้คือ
ความเป็น **สัตบุรุษ** **พระพุทธเจ้า**ทรงนิยามเอาไว้ ซึ่งมาประยุกต์ใช้
สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่า

สภาใดไม่มีสัตบุรุษ สภานั้นไม่ชื่อว่า **สภา**

คนใดที่พูดไม่เป็นธรรม คนนั้นไม่ชื่อว่า **สัตบุรุษ**

เพราะฉะนั้นประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ท่านเหล่านั้นพร้อมที่จะแสดงความเป็น
สัตบุรุษหรือไม่ เราไม่สงสัยในความรู้ของท่าน แต่สิ่งที่เราสงสัยมากก็คือ
คุณธรรมภายในใจของท่านเหล่านั้น เพราะความเป็นสัตบุรุษจะต้องมีพื้นฐาน
ที่ประกอบด้วย **ธรรมของสัตบุรุษ ๘ ประการ** ได้แก่

๑. สัทธัมมสมันนาคโต ประกอบด้วย สัทธรรม ๗ ประการ คือ

มีศรัทธา คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล

มีหิริ คือ ความละอายต่อบาป

มีโอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวบาป

เป็นพหูสูต คือ การได้ยินได้ฟังมาก

มีความเพียรอันปรารภแล้ว

มีสติมั่นคง

มีปัญญา

๒. สัปปริสภัตติ – ภักดีสัตบุรุษ คือ คบหาสมณพราหมณ์ผู้
ประกอบด้วยสัทธรรม ๗ ประการข้างต้น เป็นมิตรสหาย

๓. สัปปริสจินตี – คิดอย่างสัตบุรุษ คือ จะคิดสิ่งใดก็ไม่คิด
เพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น

๔. สัปปริสมันตี – ปรึกษาอย่างสัตบุรุษ คือ จะปรึกษาการ
ใดก็ไม่ปรึกษาเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น

๕. **สัปปริสวาใจ – พุดอย่างสัตบุรุษ** คือ พุดแต่คำที่ถูกต้องตาม
วจีสุจจริต ๔

๖. **สัปปริสกัมมันโต – ทำอย่างสัตบุรุษ** คือ ทำการที่ถูกต้อง
ตามกายสุจจริต ๔

๗. **สัปปริสทิฏฐิ – มีความเห็นอย่างสัตบุรุษ** คือ มี
สัมมาทิฏฐิ เช่นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๘. **สัปปริสทานัง เทติ – ให้ทานอย่างสัตบุรุษ** คือ ให้ตาม
หลักสัปปริสทาน เช่นให้โดยเอื้อเฟื้อ ทั้งแก่ของที่ตัวให้ ทั้งแก่ผู้รับทาน ให้ของ
บริสุทธิ์ ให้โดยเข้าใจถึงผลที่จะมีตามมา เป็นต้น

คุณสมบัติเหล่านี้ถือเป็นคุณสมบัติหลัก แต่ในภาคปฏิบัติ พระพุทธเจ้าก็
ทรงแสดงในลักษณะที่เป็นศิลปะในการใช้ธรรมะไว้ หมายความว่า เราใช้ธรรม
ข้อใดก็ตาม เราต้องอาศัยความเหมาะสม ทรงแสดงว่า บุคคลจะต้อง
ประกอบด้วยคุณธรรม คือ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จัก
กาลเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักเลือกคบหาสมาคมกับคน เพราะฉะนั้น ถ้าหาก
ว่าท่านประกอบด้วยสัปปริสธรรมเหล่านี้ ท่านเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดี

๒. คนที่จะทำหน้าที่ในทางบริหารบ้านเมืองหรือ รัฐบาล

งานหลักก็คือ

ป้องกัน งานป้องกันสิ่งที่เป็นภัยเป็นอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ชาติ
บ้านเมือง

บำบัด เห็นว่าอะไรที่จะเป็นอุปสรรค เป็นปัญหา เป็นความเดือดร้อน เป็นความทุกข์ทรมานของประชาชนและประเทศชาติ ก็ต้องขจัดปัญหา เหล่านั้นออกไป

บำรุง สิ่งอะไรเป็นความดีงาม เป็นประโยชน์ เสริมสร้างให้เกิดความ มั่นคง มั่งคั่ง ก็ต้องสร้างสรรค์พัฒนาให้เกิดขึ้น ตลอดจนธรรมเนียมประเพณี

รักษา ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ที่ดีงามอันมีอยู่แล้วก็พยายามรักษา ไว้

หากผู้บริหารประเทศได้ยึดมั่นในหลักของ ทศพิธราชธรรม ราชสังคห วัตถุ และ จักรวรรดิวัตร ซึ่งเป็นธรรมปฏิบัติของผู้บริหาร ก็จะเป็นผู้บริหารที่ดีได้ ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีคุณธรรมนี้เป็นหลักในการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน จนถึงบริหารประเทศ

ทศพิธราชธรรม

- ๑. ทาน** การให้ เป็นการกระทำเพื่อบูชาความดี หรือเพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ประชาราษฎร์หรือสาธารณประโยชน์
- ๒. ศีล** ควบคุมความประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในฐานะที่เหมาะสมที่ ควร ให้เป็นตัวอย่างที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ ไม่ทำตนให้ เป็นพิษเป็นภัยต่อคนอื่น
- ๓. ปริจาคะ** เสียสละประโยชน์สุขต่าง ๆ ที่ตนควรจะได้ ควรจะมี ควรจะเป็น เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาติให้มีความ เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
- ๔. อาชชวะ** มีความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น ต่อกฎเกณฑ์แบบ แผนทั้งหลาย ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. มัททวะ มีความอ่อนโยน มีอัธยาศัยน่ารัก น่าเคารพ น่านับถือ น่าศรัทธา เพราะการบริหารบ้านเมืองนั้นไม่ได้อยู่ที่การแสดงอำนาจ แต่อยู่ที่ศรัทธาประชาชน ถ้าประชาชนเขาเคารพนับถือศรัทธาแล้ว เขาก็ให้ความเคารพนับถือยำเกรง ถ้าเขาเคียดแค้นชิงชังแล้ว จะมีอะไรป้องกันไว้ก็ป้องกันไม่อยู่

๖. ตปะ มีความข่มใจ ไม่ยอมหลงใหลในกิเลสตัณหา เช่น ความสุขสำราญต่าง ๆ มุ่งบำเพ็ญเพียรทำภารกิจให้บริบูรณ์

๗. อัฏโถระ ไม่โกรธ มีเมตตาจิตอยู่เสมอ เพื่อระงับความขุ่นเคืองวินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสงบ

๘. อวิหิงสา ไม่เบียดเบียนประทุษร้ายบุคคลอื่น ทั้งทางกาย ทางวาจา และแม้แต่ความคิด ไม่บีบบังคับขี่ ไม่หลงระเห็จในอำนาจ

๙. ขันติ อุดกั้นอดทนต่อความยากลำบากทั้งหลาย เช่น ภารกิจการงาน ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้น อารมณ์ที่เกิดจากถูกข่มขู่ถูกหยัน

๑๐. อวิโรธนะ ไม่ประพฤติกเลียดจากธรรมหรือผิดกฎเกณฑ์จารีตประเพณีแบบแผนที่ดีงาม ควบคุมตัวเองไม่เอนเอียงหันเหไปตามถ้อยคำหรือลาภสักการะ หรืออารมณ์ใด ๆ

ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังได้แสดง **ราชสังควัตถุ** ไว้ ๔ ประการคือ

๑. สัสสมะระ ฉลาดในการส่งเสริมการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การประมง

๒. ปุริสเมระ ฉลาดในการใช้คน ส่งเสริมสนับสนุนคน มอบหมายให้คนทำงาน เรียกว่า ใช้คนเป็น

๓. สัมมาปาสะ ส่งเสริมอาชีพของประชาชน เช่น การให้กู้ยืมทุน การจัดสรรที่ดินให้ และช่วยเหลือเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้

๔. วาชเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ พุดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ
สุภาพ นุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล สร้างความเข้าใจอันดี ได้แก่
การประชาสัมพันธ์ซึ่งมีประสิทธิภาพที่อธิบายเหตุผลแก่ประชาชน
ภายในชาติได้

ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น มักเกิดจากการ
ประชาสัมพันธ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแทนที่จะลดความรุนแรงกลายเป็น
กระพือโหมให้เกิดความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ถ้าใช้วาจาในลักษณะที่สร้างความ
ซาบซึ้ง ความประทับใจต่อกันและกัน ก็จะสามารถบริหารบ้านเมืองให้เป็นไป
ด้วยดี

ในทางพัฒนาสังคมนั้น พระพุทธศาสนามองว่า สังคมเป็นเรื่องของคน
จำนวนมากบ้างน้อยบ้างอยู่ร่วมกัน หากสามารถพัฒนาปัจเจกชนแต่ละคนให้
เป็นคนดีมีศีลธรรมแล้ว ปัญหาทางสังคมก็จะลดลงไป พระพุทธศาสนาจึงมุ่ง
ไปที่การพัฒนาจิตสำนึกพฤติกรรมของคนในสังคม โดยพยายามให้แต่ละคน
ในสังคมปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ ประการ คือ

๑. งดเว้นการล่วงละเมิดในสวัสดิภาพทางร่างกายของคนอื่น
๒. ไม่ล่วงเกินทรัพย์สินเงินทองของคนอื่น
๓. ไม่ล่วงเกินในคู่ครองของกันและกัน
๔. ติดต่อกันด้วยคำสัตย์คำจริง
๕. งดเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดให้โทษทั้งหลาย จนถึงงดเว้นอบายมุข
ทั้งหลาย

การบริหารบ้านเมืองนั้น ขอเพียงแต่ผู้บริหารมีความรู้ มีคุณธรรม
เหมาะสมแก่สถานะของตน ก็จะสามารถพัฒนาบ้านเมืองได้ โดยมีคุณธรรม
เป็นฐานในการทำงานทุกอย่าง

๓. อำนาจตุลาการหรือศาล

หน้าที่ของฝ่ายตุลาการ คือ การประสิทธิ์ประสาทความเป็นธรรม ความ
เที่ยงธรรม ความยุติธรรม คนที่จะทำงานด้านนี้ได้ จะต้องมีความรู้ในด้าน
กฎหมาย รู้ว่าการกระทำอะไรผิด อะไรถูก รู้จักคดี รู้เหตุเกิดของคดี รู้การสงบ
ระงับแห่งคดี รู้หลักการวิธีการที่จะให้คดีเหล่านั้นสงบ ที่สำคัญอย่างยิ่งให้ทุก
ฝ่ายมีความพอใจ

จิตใจของผู้เป็นตุลาการจะต้องไม่ลำเอียงด้วยอำนาจของอคติทั้ง ๔
ประการ คือ

๑. ลำเอียงเพราะรักใคร่ เรียกว่า **ฉันทาคติ**

๒. ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน เรียกว่า **โทสาคติ**

๓. ลำเอียงเพราะกลัว เรียกว่า **ภยากคติ**

๔. ลำเอียงเพราะหลง เรียกว่า **โมหาคติ**

คนที่ทำงานในด้านนิติบัญญัติก็ดี บริหารก็ดี ตุลาการก็ดี จะต้องเป็นคน
ไม่ลำเอียง เพราะมุ่งให้เกิดความเป็นธรรม ความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม ใน
ขอบข่ายงานที่ตนรับผิดชอบ ถ้ามีความลำเอียงแล้ว ความเป็นธรรม ความ
เที่ยงธรรม ความยุติธรรม ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ

แม้จะมีความสลับซับซ้อนอยู่เป็นอันมากก็ตาม พระพุทธเจ้าได้แสดงความสุขในการครองเรือนสำหรับชาวบ้านทั้งหลาย (คิหิสุขหรือการโภคิสุข) ไว้ ๔ ประการคือ

๑. **อัตถิสุข** ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม
๒. **โภคิสุข** ความสุขที่เกิดจากการจับจ่ายใช้สอยทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพหรือบำเพ็ญประโยชน์ตามความต้องการของตน
๓. **อนนตสุข** ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้สินใคร
๔. **อนวัชชสุข** ความสุขที่เกิดจากการประกอบกิจการงานที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ทำให้สิ่งที่ตนได้มาเป็นการได้มาในทางที่สุจริตชอบธรรม ใคร ๆ ก็ติเตียนไม่ได้

ผลเหล่านั้นจะเกิดขึ้นมาได้ก็ด้วยอาศัยการดำเนินชีวิตไปตามหลักของ

ทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือ หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ๔ ประการคือ

๑. **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการหมั่นเพียรในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานอันสุจริตตามหน้าที่ของตน โดยมีปัญญา มีวิจรรณญาณ เห็นการณเฏาะ
๒. **อารักขสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร โดยจัดแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน สองส่วนใช้ดำเนินธุรกิจต่อไป หนึ่งส่วนใช้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว อีกหนึ่งส่วนเก็บออมเอาไว้เพื่อแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
๓. **กัลยาณมิตตตา** คบหาสมาคมกับคนดีเป็นมิตรเป็นสหาย เลือกคบมิตรที่ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ซึ่งจะอุปการะแนะนำ

ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และพร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เรียกว่า
กัลยาณมิตร

๔. สมชีวิตา เลี้ยงชีพพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ซึ่งตนหาได้มา ไม่ใช่
จ่ายให้ผิดเคืองเกินไป หรือ ฟุ่มเฟือยจนเกินไป รู้อะไรควรจ่ายและไม่
ควรจ่าย มองถึงประโยชน์ที่ตนจะได้จากสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งสำคัญ

ในขณะที่เดียวกัน คนที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่จะเสริมสร้างฐานะของตน
ให้มีความมั่งคั่งขึ้น จะต้องมีความสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

๑. สิ่งของอะไรก็ตามที่หายไปแล้ว ก็พยายามหากลับคืนมา
๒. ของเก่าที่พอจะบูรณะซ่อมแซมใช้ประโยชน์ ก็บูรณะซ่อมแซมให้ใช้
ประโยชน์ได้
๓. พ่อบ้านแม่เรือนจะต้องเป็นคนอยู่ในศีลในธรรม ไม่เป็นคนทุศีล
๔. รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย รวมถึงการแสวงหาการ
ครอบครองในการใช้สอยทรัพย์สมบัติ

หากว่าจับหลักเหล่านี้ได้ แล้วขยายไปจากจุดเหล่านี้ ก็จะสามารถแก้ไข
ปัญหาทางเศรษฐกิจ จากจุดย่อยเหล่านี้ ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาทาง
เศรษฐกิจ จากจุดย่อยที่สุดคือ บัจเจกชน ถึงจุดใหญ่ที่สุดคือชาติบ้านเมืองก็ได้

แต่เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องของการสอนศาสนธรรมดังกล่าว ผลิตผล
ของพระพุทธศาสนาในด้านการเมือง เศรษฐกิจ จากจุดย่อยที่สุดคือบัจเจกชน
ถึงจุดใหญ่ที่สุดคือชาติบ้านเมืองได้

แต่เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องของการสอนศาสนธรรมดังกล่าว ผลิตผลของ
พระพุทธศาสนาในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จึงต้องอาศัยการยอมรับนับ
ถือหลักธรรมเหล่านั้น แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ ผลที่พระพุทธศาสนาสอนไว้

จึงจะเกิดขึ้น ผลแห่งกรรมปฏิบัติดังกล่าวนั้นในปัจจุบัน จึงไม่อาจแสดงผลได้เต็มที่ เพราะมีเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ เป็นอันมากขัดขวางอยู่ ทุกฝ่ายที่มีความรับผิดชอบในศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ประเทศชาติ พยายามแก้ไขปรับปรุงกันอยู่ ด้วยความหวังว่าศีลธรรมจะกลับมาเปล่งอานุภาพทำหน้าที่อำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น...

